

שפה מגדלת בבית הספר היסודי- תקציר

רונית בן דב-חנוך, פסיכולוגית קלינית, חברה ב"מרכז אייכה להורות מגדלת"

מורים בבית הספר היסודי הם בעלי השפעה מכרעת על התפתחותם של תלמידיהם. נראה שלגבי אמירה- הצהרה זו, אין כל ויכוח. שנות בית הספר היסודי הן שנים בהן מתגבשות מיומנויות מרכזיות של הילד- התלמיד. בין מיומנויות אלה - היכולת להתגייס למשימה לימודית או אחרת, היכולת לעמוד בתסכול ואי הצלחה, היכולת להתחשב באחר, היכולת לעמוד במסגרת ולכבד את מנהיגיה ומינהגיה.

השאלה שאני רוצה להציג כאן, היא האם יש בידי המורים די כלים/ מיומנויות נחוצות על מנת לקדם את ההתפתחות של תלמידיהם.

על מנת לקדם התפתחות ישנם מספר תנאים בסיסיים שעל המורה לעמוד בהם-

- הכרה עמוקה בכך שתפקידו המרכזי הינו לזמן ולקדם תהליכים התפתחותיים.
- התמצאות אינטואיטיבית או מומשגת ומנוסחת, בנוגע ליעדים ההתפתחותיים שהוא שואף אליהם עבור תלמידיו ככלל ועבור תלמידים ספציפיים המעסיקים אותו, במיוחד.
- יכולת לאתר ולאבחן "תקיעות התפתחותית" בשדה הלימודי, הרגשי או הבינאישי.
- אסטרטגיות יעילות לקדם התפתחות שנעצרה או אפילו נסוגה.

נראה שתפקידו של המגדל- הורה או מורה בתקופה שלנו כ"סוכן התפתחות" הפך מורכב ביותר, ומתוך כך התנאים הבסיסיים אותם הזכרתי למעלה, אינם פשוטים כלל ועיקר, ואפילו אע"ז ואומר שבמידה מסוימת הם "מותקפים" על ידי הסביבה החברתית בתוכה אנו פועלים.

בתקופה זו, בעידן הפוסט מודרני בו אנו חיים, הבהירות שהייתה נחלת הדורות הקודמים בנוגע לכיוון ההתפתחות הרצוי אינה קיימת. אתן מספר דוגמאות. היכולת לציית הייתה למשל בעבר, יכולת שהעידה על חינוך טוב ו"מוצלח", הישג של הילד ובעיקר של הוריו או מוריו. היום ילד צייתן עשוי להיחשב למרצה או כנוע, והתנהגותו עשויה להדאיג את המבוגרים סביבו. בדומה לשאלת הציות/עצמיות שואלים את עצמם ההורים והמורים שאלות נוספות- האם מה שחשוב הוא ההישג או המאמץ? האם חשוב להיות שאפתן או נינוח? האם חשוב האינדבדואליזם או חשובה התרומה החברתית דווקא? .. השאלה מהי ההתפתחות המיטבית ולאן היא "שואפת" בחברה שלנו, מטילת הספק והשואפת לגיוון וביטוי עצמי, מורכבת ודורשת חשיבה ועיבוד.

קושי נוסף הוא שהתפתחות היא לעיתים קרובות תהליך לא קל, מלווה לעיתים במכאובי נפש, תסכול וחשש. ילד הלומד ללכת חייב ליפול כדי לקום ולהמשיך לצעוד. ילד הנגמל מחיתול לא נהנה עוד מהחופש שהקנו לו החיתולים, לומד להתאפק ולפעמים אינו מצליח וחש מבוכה. ילד הרוצה לנגן היטב צריך להתמודד עם השעמום הכרוך בתרגול. הקדמה ארוכה זו, היא רק הרקע לבעיה הבאה שברצוני לציין- רוח הזמן העכשווית (בעיקר בבתיים אבל נראה לי שגם לפחות בחלק מבתי הספר) מכוונת למאמץ עצום על מנת למנוע מהגדלים מכאובי נפש, תסכול או אי נוחות. אלה נתפסים בשוגג כ"קלקול" ולא כחלק בלתי נפרד מהקיום האנושי. בהינתן שהתפתחות קשורה לעיתים קרובות בקושי ובהתמודדות עם קושי, נוצרת בעיה.

על אתגרים אלה העומדים בפני המחנך, הורה או מורה, נוסף האתגר הגדול מכולם אולי, והוא סיבת התכנסותנו בהרצאה זו. על מנת להתפתח היטב, לא די בדחף פנימי טבעי להתפתחות, נדרשת סביבה מכוונת העוסקת בהתפתחות. בעבר, ההורים ולעיתים אף באופן בולט יותר המורים, יצרו מצב בו לגדל לא היה מנוס אלא לציית להוראותיהם וללכת בדרכם. המורים השתמשו לעיתים באלימות פיזית או מילולית, בהפחדה ובהשפלה.

לשמחתנו עידן זה מאחורינו ומכל הסיבות המוצדקות שבעולם פעולה כוחנית או מכניעה ביחס לילדים אינה נחשבת עוד נכונה ומתאימה. בהיעדרם של כלים "מסורתיים" או "ישנים" אלה נדרשים כלים חדשים על מנת לכוון את הגדלים להתפתחות. אנו רואים בהיעדר הכוונה מספקת וביצירת סביבה "מתירה" מקור לקשיים רבים כיום. אנחנו מוצאים שרבים מהילדים כבר בגיל הרך ובגיל בית הספר היסודי מתקשים להיענות לאתגרים ההתפתחותיים המזומנים להם. ילדים אלה "נתקעים" ללא התקדמות מספקת, נסוגים אחורה או פונים לציר התפתחות פתולוגי. הקשיים עשויים להתבטא בקושי להיענות לאתגר לימודי, השתמטות מאחריות, היעדר כבוד למבוגר, התנהלות אלימה, התכנסות פנימה, ועוד. למרבה ההפתעה, אנו יודעים היום שלמרות שילדים זוכים ליחס מיטיב ומכבד יותר מאי פעם, היקף ועומק הקשיים הרגשיים והתפקודיים עימם מתמודדים הילדים מצוי בעלייה מתמדת. השיטה אותה אני מייצגת כאן "שיטת אייכה" פרי פיתוחו של ד"ר איתן לבוב, מבקשת לתת מענה לבעיה זו, שניתן להגדרה כבעיה חברתית וחינוכית. "שיטת אייכה" מציגה שפה חדשה, "שפה מגדלת" שתכליתה הכוונה להתפתחות, ללא נקיטת צעדים כוחניים וללא נטישת התפקיד ההכרחי של המורה כמסמן דרך ומסלול.